กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

LEARNING MANAGEMENT PROCESS BY BUILDING FAITH AND YONISOMANASIKARA FOR LEARNER DESIRABLE CHARACTERISTIC ENHANCEMENT IN DIGITAL ERA

[1]พระจิรวัฒน์ จิรวฑฺฒโน (ปิยะตระกูล), [2]พระครูวรวรรณพิฑูรย์ และ [3]พงษ์ประภากรณ์ สุระรินทร์

[1]Phrajirawat Jirawattano (Piyatragul), [2]Phrakhruworawanvitoon, and [3]Phongpraphakorn Surarin

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Phar.jirawat.it@gmail.com, [2]phaitoon.puk@mcu.ac.th, [3]phongmcu@gmail.com

Received :November 25, 2024; **Revised**: December 23, 2024; **Accepted**: December 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ผลการศึกษาพบว่าครูผู้สอนสามารถนำหลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการไปพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในยุคดิจิทัล ผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้ ทั้งในและนอกสถานศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยยึดหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี โดยมีหลักการ ประกอบด้วย 1) ขั้นนำ ได้แก่ ครูควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อการเรียน จัดภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เอื้อต่อการใฝ่รู้ ใฝ่คิด เกิดความรักในความรู้ที่ได้ศึกษา กิจกรรมที่จัดให้ แจ้งจุดประสงค์ของการเรียนรู้

---

[1] นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของตนเอง แล้วนำเสนอหรือยกตัวอย่างเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาเป็นกรณีตัวอย่าง พร้อมแนะนำหลักวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี ที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สื่อการเรียนการสอนอินเทอร์เน็ต 2) ขั้นสอน ได้แก่ เสนอเนื้อหาสาระสำคัญของบทเรียน แนะนำแหล่งค้นคว้าข้อมูล จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในยุคดิจิทัล และฝึกการสรุปประเด็น และ 3) ขั้นสรุป ได้แก่ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ ร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติ ร่วมกันสรุปบทเรียน และครูประเมินผลไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้, โยนิโสมนสิการ, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, ยุคดิจิทัล

Abstract

The purpose of this article is to propose learning management process by building faith and Yonisomanasikara for learner desirable characteristic enhancement in digital era. The result revealed that teacher could take principle of building faith and Yonisomanasikara to improve the learners for desirable characteristics in digital era through activities both inside and outside institute by taking 10 Yonisomanasikara that including 1) introduction included building a good relationship and motivating the learner to focus on learning, building a good environment for supporting learning and thinking process and admiring the knowledge gotten from studying, informing the learning activity purposes to the learner for their change to set purposes of their studying and proposing or giving an example that related to problem situation to be a case study along with suggesting thinking way of 10 Yonisomanasikara that being suitable for situation and applying for the daily life such as educational media and internet, 2) body included proposing main point of lesson, suggesting information sources, organizing learning activities, organizing activities for enhancing desirable characteristics in digital era, and practicing summarizing, and 3) conclusion included discussing the information between teacher and student, summarizing the performance result, summarizing the lesson, and assessing the performance and organizing learning activities by teacher in the meantime.

Keyword: learning management, Yonisomanasikara, desirable characteristics, digital era

บทนำ

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศให้มีสมรรถนะแข่งขันในระดับนานาชาติ เป้าหมายของการจัดการศึกษาคือ คุณภาพของผู้เรียน โดยสถานศึกษามีพันธกิจหลักในการจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมและเป็นพลเมืองยุค Education Disruption โดยปัจจุบันนี้ความก้าวหน้าของ Technology Digital ได้ส่งผลกระทบทุกด้านรวมทั้งการจัดการศึกษา ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในยุคนี้ จึงต้องปรับเปลี่ยนให้ทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

จากการเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 อันเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทด้านต่างๆ ทั้งการเมือง สังคมวัฒนธรรม และการศึกษา อันเนื่องมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นพลวัตของโลกที่ท้าทายและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเกือบทุกมิติของการดำรงชีวิตประชาชน องค์กรและประชากรทั้งวัยเรียน วัยทำงานและวัยสูงอายุที่จะต้องปรับตัว ปรับวิถีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่กลายเป็นอุปกรณ์ที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวในการดำรงชีวิตประจำวัน อาทิ สมาร์ทโฟน ไอแพด เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นเครื่องอุปกรณ์ที่ทำให้การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็ว เป็นประโยชน์และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา บุคคลติดต่อสื่อสาร รับรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้เผยแพร่ถึงกันได้ด้วยอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัลผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก เทคโนโลยีส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการผลิต และการจ้างงานที่เปลี่ยนแปลงลดลงเนื่องจากอาศัยเครื่องมือ เครื่องจักร ปัญญาประดิษฐ์ในการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าแรงงานคน ความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนในยุคนี้ส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่ต้องเกิดการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงแนวทาง วิธีการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการพฤติกรรมของผู้เรียน (จิติมา วรรณศรี, 2564 : 2-3)

การจัดการเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศให้มีสมรรถนะแข่งขันในระดับนานาชาติ เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้คือ คุณภาพของผู้เรียน โดยสถานศึกษามีพันธกิจหลักในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมและเป็นพลเมืองยุค Education Disruption โดยปัจจุบันนี้ความก้าวหน้าของ Technology Digital ได้ส่งผลกระทบทุกด้านรวมทั้งการจัดการเรียนรู้ ประกอบกับการ

เปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 อันเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทด้านต่างๆ ทั้งการเมือง สังคมวัฒนธรรม และการศึกษา อันเนื่องมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นพลวัตของโลกที่ท้าทายและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเกือบทุกมิติของการดำรงชีวิตประชาชน องค์กรและประชากรทั้งวัยเรียน วัยทำงานและวัยสูงอายุที่จะต้องปรับตัว ปรับวิถีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่กลายเป็นอุปกรณ์ที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวในการดำรงชีวิตประจำวัน

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนจึงได้นำเสนอหลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นหลักการคิดที่ทรงคุณค่าในทางพระพุทธศาสนานำมาประยุกต์กับการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้ เป็นอย่างดียิ่ง ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.1 การเรียนรู้ การเรียนรู้ คือ การที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร สืบเนื่องจากการฝึกฝน/การได้รับประสบการณ์/การได้รับการฝึกหัดศึกษา จนนำไปสู่การเกิดสมรรถนะ (Competency) ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะได้นั้น ย่อมต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ครูต้องทำการสอนวิชาการภาคทฤษฎีให้แก่ผู้เรียน (2) ครูต้องจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เกิดการฝึกหัด ได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ฝึกคิด ฝึกวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ และ (3) ครูต้องมีเวลาเพียงพอ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการฝึกฝน

1.2 การจัดการเรียนรู้ กุลิสรา จิตรชญาวณิช (2562 : 2) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการดำเนินงานของผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุดการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมและเกิดทักษะหรือสมรรถนะต่างๆ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์ (2565 : 182) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือสภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดไว้ มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล ซึ่งในการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสัมพันธ์และการมี

ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ที่ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ผู้สอนจัดสถานการณ์ สภาพการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ และสามารถนำประสบการณ์การเรียนรู้นั้นไปใช้ได้

2. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่เจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยภาพรวมการจัดการ เรียนรู้มีความสำคัญหลายประการดังนี้ (กุลิสรา จิตรชญา วณิช, 2562 : 11) 1) การจัดการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงาม ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งโดยทั่วไป ผู้สอนจะกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนรู้เอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ดีขึ้น หรือต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา 2) การจัดการเรียนรู้ช่วยทำให้จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมาย ทั้งนี้การ กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษาของสังคมไทยอาจจะมีทั้งความเหมือนกันและต่างกัน แต่ไม่ว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับจะกำหนดไว้อย่างไร สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้จุดมุ่งหมายของการศึกษาบรรลุผลก็คือ การจัดการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพจะส่งผลทำให้การศึกษามีคุณภาพ 3) การจัดการเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างทักษะต่างๆ ให้ผู้เรียนสามารถที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่สถานศึกษาควรจัดให้กับผู้เรียนมีหลายทักษะด้วยกัน เช่น ทักษะกระบวนการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะทางสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น 3) การจัดการเรียนรู้ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม ทำให้ผู้เรียนเป็นคนที่สามารถแยกดีชั่วถูกผิดออกอย่างมีเหตุผล มีหลักยึดปฏิบัติในการใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม และทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ 5) การจัดการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนรู้จักเอาตัวรอด เนื่องจากการเรียนรู้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้พัฒนาให้ผู้เรียนมีสติปัญญาที่ชาญฉลาด รวมทั้งพัฒนาทักษะต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน และยังสามารถช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ต่างๆ ที่หลากหลายให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตให้มีความสุขในสังคม 6) การจัดการเรียนรู้ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ต่างๆ ให้กับผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการ ดำรงชีวิตประจำวัน 7) การจัดการเรียนรู้สามารถนำไปสู่การสร้างเสริมอาชีพหรือรายได้ให้กับผู้เรียน 8) การจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนา

ผู้เรียนให้นำองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้พัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติให้มีความก้าวหน้าได้

สรุปว่า การจัดการเรียนรู้จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน ไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ทั้งนี้ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนเป็นสำคัญ หากผู้สอนเลือกใช้วิธีการการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

กระบวนการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิกา

กระบวนการสร้างศรัทธา

1. ความหมายของการสร้างศรัทธา สุมน อมรวิวัฒน์ (2531 : 1) อธิบายความหมายของศรัทธาว่า หมายถึง ความเชื่อและ ความรู้สึกซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลที่ตนมองเห็นเป็นความมั่นใจใน 3 องค์ประกอบ คือ มั่นใจว่า เป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และมั่นใจว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริง ศรัทธาที่แท้จริงตามนัยทางพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่ศรัทธาที่ใช้อารมณ์จนลืมเหตุผล แต่ศรัทธาต้องมีปัญญาเป็นตัวควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัย วิจารณ์จนค้นพบเหตุผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ด้วยความจริงแก่ตน จนหมดสงสัยจึง เกิดศรัทธา ศรัทธาเป็นปัจจัยแรกที่สุดหรือเป็นขั้นต้นของกระบวนการพัฒนาปัญญา การสอนด้วยการสร้างศรัทธาสืบต่อมาถึงความเข้าใจในเหตุผลเป็นความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) และพัฒนามาเป็นความรู้ที่ประจักษ์แจ้ง (ญาณทัสสะนะ) ในระดับศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (โลกียะ) ศรัทธาเป็นองค์ธรรมสำคัญซึ่งเกื้อกูลกัน ได้แก่ ประการแรกที่ทำให้คนมีหลักการศรัทธาเป็นกำลังเหนี่ยวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงล่อเร้าเย้ายวนให้ทำชั่ว ประการที่สอง ศรัทธานำร่องกระแสความคิดให้ถูกทำนองคลองธรรม ดังนั้นสำหรับผู้ที่ยังไม่หมดกิเลส ศีลจึงดำรงอยู่ได้ด้วยศรัทธา (ความเชื่อ) และโยนิโสมนสิการ (ความคิดโดยแยบคาย) จึงต้องคู่ขนานกันไป สรุปได้ว่า ศรัทธา หมายถึง ความรู้สึกเชื่อมั่น ความมั่นใจในธรรม ทั้งความจริง ความดีงาม ซาบซึ้งในสิ่งที่ตนเองมองเห็นว่าเป็นไปได้ มีคุณค่าว่าดีงามที่สุด และประจักษ์แก่ตนเอง

2. กระบวนการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 115) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาในการสอนจริยธรรมและค่านิยมไว้ 3 ขั้นตอน คือ 1) สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อจริยธรรม 2) ให้ความรู้ว่าจริยธรรมนั้นหมายความว่าอย่างไร มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร มีขอบเขต เพียงใด 3) ยั่วยุให้นักเรียนปฏิบัติตามจริยธรรมนั้นๆ และมีการปฏิบัติตามการปฏิบัติของตนอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกโรงเรียน และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540 : 58-59) ได้เสนอการ

สร้างศรัทธาและการปลูกฝังค่านิยมไว้ 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังค่านิยมวิธีนี้ เรียกว่า ปรโตโฆสะ เครื่องจูงใจภายนอก หรือวิธีการแห่งศรัทธา 2) สร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เด็ก ฝึกให้เด็กคิดให้ถูกวิธี ใช้สติปัญญาพิจารณาจนรู้ซาบซึ้งถึงคุณค่าด้วยตนเอง วิธีการที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ หรือวิธีการแห่งปัญญา

3. รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย

3.1 ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ รูปแบบการเรียนการสอนนี้พัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัด สภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ การได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดย แยบคายและนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์ได้มี โอกาสคิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี จะช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญา และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

3.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รูปแบบนี้มุ่งพัฒนาความสามารถในการคิด(โยนิโสมนสิการ) การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เรียน

3.3 กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ ได้แก่ 1) ขั้นนำการสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ จัดกิจกรรมขั้นนำที่สนุกน่าสนใจ ศิษย์ได้ตรวจสอบความรู้ความสามารถของตน และได้รับทราบผลทันที 2) ขั้นสอน ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน ครูแนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล ครูฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ ครูจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด ครูฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า ศิษย์ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ ศิษย์ทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก และการตัดสินใจ 3) ขั้นสรุป ครูและศิษย์รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติทุกขั้นตอน อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ สรุปผลการปฏิบัติ สรุปบทเรียน ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3.4 ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะในการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม

ความหมายและลักษณะของโยนิโสมนสิการ

1. ความหมายของโยนิโสมนสิการ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2538: 670) ได้กล่าวว่า โดยรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วน มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็น โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย คือ คิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดอย่างเร้ากุศล ประกอบด้วย 1) อุบายมนสิการ แปลว่า

คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกับสัจจะทำให้หยั่งรู้สภาวลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย 2) ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือมีลำดับปมีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถว เป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยววกเวียนติดพันเรื่องนี้ ที่นี้ เดี๋ยวเตลิดออกไปเรื่องนั้น ที่โน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นชิ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักความคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง 3) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้าหรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ 4) อุปปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึงการคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

2. ลักษณะของโยนิโสมนสิการ ลักษณะของโยนิโสมนสิการ ดังนี้ (ลักขณา สริวัฒน์: 2549: 183-185) 1) โยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน มีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อยางตื้นๆ ผิวเผิน เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา ทำใจให้บริสุทธิ์และเป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตัวเองได้ นำไปสู่ความเป็นอิสระไร้ทุกข์พร้อมเกิดสันติสุขซึ่งเป็นจุดหมายอันสูงสุด 2) โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญญาแต่เป็นปัจจัยท่ก่อให้เกิดปัญญา โดยมีเป้าหมาย คือการดับทุกข์ 3) กลไกลการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใดก็ตาม ความคิดก็จะพุ่งเข้าไปสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที นั่นคือสิ่งปรุงแต่งเนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน โดยเรียกสิ่งที่ปรุงแต่งนั้นว่าอวิชชา ในขณะเดียวกันโยนิโสมนสิการก็จะเข้าไปสกัดกั้นความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอาเข้ากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจุบันเป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้ทำให้คนเป็นนายแห่งความคิดไม่ใช่ทาสและสามารถควบคุมความคิดนำมาใช้แก้ปัญหาได้ 4) ในการดำเนินชีวิต สติเป็นองค์ธรรมที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานทุกอย่าง โยนิโสมนสิการเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงสติที่ยังไม่เกิดให้เกิด ช่วยให้สติที่เกิดแล้วเกิดต่อเนื่องต่อไป 5) คนปกติสามารถใช้โยนิโสมนสิการง่ายๆ ได้ โดยการพยายามควบคุมการแสดงความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ดีงามตามทางที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากกัลยาณมิตรมาก่อนหน้าแล้ว และเมื่อพิจารณาเห็นข้อเท็จจริงและได้รู้ว่าคำแนะนำสั่งสอนนั้นถูกต้องดีงาม มีประโยชน์ ก็ยิ่งมีความมั่นใจ และเกิดศรัทธาขึ้นมาเอง เกิดการประสานกันระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในกลายเป็นความหมายของตนเอง เป็นที่พึ่งแห่งตนได้ ดังนั้น ในการสอนเพื่อสร้างศรัทธาจะต้องมีความพยายามให้เด็กได้รับรู้ผลและเกิดความตระหนกในผลของการกระทำความดีงาม ต้องเร้าใจเพื่อให้เกิดการเสริมแรงภายใน 6) กลไกลการ

ทำงานของโยนิโสมนสิการ และความสัมพันธ์ระหว่างปรโตโฆสะกับโยนิโสมนสิการ มีดังนี้ (1) โยนิโสมนสิการจะทำงาน 2 ขั้นตอน คือรับอารมณ์หรือประสบการณ์จาก ภายนอกการรับรู้ด้วย โยนิโสมนสิการจะเป็นการรับรู้อย่างถูกต้อง มีการคิดค้นพิจารณาอารมณ์หรือ เรื่องราวที่เก็บเข้ามาเป็นการพิจารณาข้อมูลด้วยสติ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและ การทำงานกิจกรรม (2) กัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะที่ดี) และโยนิโสมนสิการ เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่าง บุคคลกับโลกหรือสภาพแวดล้อมภายนอก โดยกัลยาณมิตรจะคอยเชื่อมให้บุคคลติดต่อกับโลกทาง สังคมอย่างถูกต้อง และโยนิโสมนสิการเชื่อมต่อบุคคลกับโลกทางจิตใจของตัวเองอย่างถูกต้อง

โยนิโสมนสิการ จึงเป็นการทำในใจโดยแยบคาย โยนิโสมนสิการเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีในการ ฝึกอบรมตนอย่างมีสติรู้จักคิดอย่างถูกวิธีคิดอย่างมีระบบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่าง ผิวเผิน คิดตามเหตุผล คิดแบบกุศล ทำให้เรารู้จักเลือกรับรู้อารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบจาก ภายนอก และคิดใคร่ครวญพิจารณาไตร่ตรองในอารมณ์นั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุ ทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันใด โยนิโส มนสิการสัมปทาก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ฉันนั้น ภิกษุผู้ ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรค ทำอริยมรรคให้มาก เราไม่เห็นธรรมอื่น แม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็น เหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนอโยนิโสมนสิการนี้ เมื่อมนสิการโดยไม่แยบคาย อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะอันพึงประสงค์

1. ความหมายของลักษณะอันพึงประสงค์ นาตยา รัศมี (2552: 10) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เพื่อนำมาเป็นตัว กำหนดทิศทางและจุดเน้นในการดำเนินงานของสถานศึกษา และ กุหลาบ พงษ์เทพิน (อ้างใน, นงนุช สลับศรี, ๒๕๖๒ : 9) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนที่บ่งบอกให้เห็นอุปนิสัยที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ความถูกต้อง ที่มีอยู่ภายในจิตใจของผู้เรียน ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน พฤติกรรมนั้นแสดงออกในสิ่งที่ดีงามจนเคยชิน เป็นกิจนิสัยและลักษณะนิสัย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์ (2565 : 182) ที่ระบุว่า

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกที่ดีงาม ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันจะนำไปสู่ความมั่นคงสงบสุขและเจริญก้าวหน้า ในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นการฝึกและอบรมบุคคลให้รู้จักระเบียบข้อบังคับของสังคม ให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองและอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบและมีความสุข

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดกับบุคคล ซึ่งจะต้องเป็นพฤติกรรมที่ดีที่สังคมต้องการ

2. ความสำคัญของลักษณะอันพึงประสงค์ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้สรุปการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องผสมผสานศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เช่น ความรู้เกี่ยวกับตัวเอง ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดิจิทัล ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบสัมมาชีพ และการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข โดยต้องบูรณาการองค์ความรู้ให้สมส่วนเหมาะสมกัน พร้อมทั้งปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ครอบคลุมทุกวิชา โดยให้โรงเรียนดำเนินการประเมินผู้เรียน โดยเริ่มจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการทดสอบ ควบคู่ไปกับการจัดการเรียนรู้ ให้มีความเหมาะสมสมดุลกันในทุกระดับ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สรุปได้ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ คือ การเป็นพลเมืองดี รักษาความเป็นไทย ยึดมั่นในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ สุจริต คือ การดำรงตนยึดมั่นในความถูกต้องต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) มีวินัย คือ การควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ของตนเองให้เรียบร้อยดีงามโดยปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ กติกา ข้อบังคับของสังคม 4) ใฝ่เรียนรู้ คือ มีความตั้งใจ ใฝ่รู้ ใคร่ศึกษา ในการแสวงหาความรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งจากภายในและภายนอก 5) อยู่อย่างพอเพียง คือ การดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุ มีผล มีความรอบคอบ มีคุณธรรม และภูมิคุ้มกัน โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 6) มุ่งมั่นในการทำงาน คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงาน หรือหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมาย 7) รักความเป็นไทย คือ ตระหนักและเห็นความสำคัญของความเป็นไทย มีความภาคภูมิใจ ในการอนุรักษ์ สืบสาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม และใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม 8) มีจิตสาธารณะ คือ การมีจิตคิดที่จะก่อประโยชน์เพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ จึงเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่บูรณาการอยู่ในการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ทั้งนี้คุณลักษณะเหล่านี้ได้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การจบหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ ในการจัดการเรียนรู้จึงต้องพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่ไปพร้อมกัน

การจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิตัล

1. ผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ ค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพล โดยเฉพาะสังคมยุคปัจจุบัน ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านโลกาภิวัตน์อันเนื่องมาจากพรมแดนระหว่างประเทศถูกสลายไปอย่างรวดเร็ว ผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่งและเทคโนโลยีสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงไปแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคล ชุมชน องค์กรธุรกิจ ประเทศจึงเปรียบเสมือนเป็นหมู่บ้านของโลก ทั้งนี้เพราะประชากรของโลกถูกหลอมรวมกลายเป็นสังคมเดียว ซึ่งเกิดจากอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคมวัฒนธรรมและการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย อิทธิพลร่วมนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบให้ค่านิยมของคนในสังคมไทย เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ค่านิยมของคนในสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ จึงตกอยู่ในภาวะที่กิเลสและความโลภเข้าครอบงำ ทำให้ค่านิยมที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมแทรกซึมเข้ามาเป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2559: 161-162)

2. การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ถูกผลักดันเข้าสู่ระบบการศึกษาในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องยึดหลักผลลัพธ์ทั้งในแง่ของความรู้ในวิชาแกนและทักษะแห่งศตวรรษใหม่ เป็นผลลัพธ์ที่ประเทศ โรงเรียน สถานที่ทำงาน และชุมชน ต่างเห็นคุณค่าทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด เรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา สื่อสาร และร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิผลไปตลอดชีวิต (Bellanca & Brandt, 2010) เครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หรือมีชื่อย่อว่า เครือข่าย p21 (Partnership for 21st Century Skills) ได้พัฒนาวิสัยทัศน์การเรียนรู้เป็นกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติบูรณาการทักษะเข้าใจในการสอนเนื้อหาวิชา หลักด้านวิชาการ ให้ประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการทำงานและการดำเนินชีวิต กรอบแนวคิดดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทักษะแห่งอนาคตใหม่สำหรับ

ประเทศไทย การนำทักษะในศตวรรษที่ 21 ทุกทักษะไปใช้ นักเรียนทุกคนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาหลักด้านวิชาการ

การที่นักเรียนจะสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณและสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยการบูรณาการของพื้นฐานความรู้ดังกล่าวภายใต้บริบทการสอนความรู้วิชาหลัก นักเรียนต้องเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นเพื่อให้ประสบความสำเร็จในโลกทุกวันนี้ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร และความร่วมมือกัน เป็นต้น กรอบแนวคิดข้างต้นจำเป็นจะต้องมีระบบสนับสนุนการศึกษาที่จำเป็น ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ การประเมินผล หลักสูตรและวิธีสอน การพัฒนาวิชาชีพและบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น และจบการศึกษาออกไปด้วยความพร้อมที่จะประสบความสำเร็จในเศรษฐกิจโลก

3. แนวโน้มการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีประกอบกับแรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่องทางการเรียนรู้ทุกรูปแบบ หลายรูปแบบมีแนวโน้มที่จะบูรณาการเข้าด้วยกันซึ่งคนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย รวมทั้งอาชีพใหม่ๆ จะเกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปด้วย ได้แก่ 1) แนวโน้ม AI ความก้าวหน้าด้านปัญญาประดิษฐ์ AI จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุก platform แนวโน้มหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือการกำเนิดขึ้นของ AI ที่มีลักษณะเป็นตัวตนคิดอ่านแทนมนุษย์ได้บางเรื่อง เช่น ระบบพี่เลี้ยงอัตโนมัติที่สามารถวิเคราะห์การเรียนรู้และให้คำแนะนำผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน ให้สามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมแต่ละปัจเจกชน หรือโปรแกรมพูดคุยอัตโนมัติ (chatbot) ที่ช่วยในการเรียนการสอน เป็นต้น 2) แนวโน้มด้าน Crowd sourcing แนวโน้มการรวบรวมพลังและทรัพยากรจากฝูงชน(Crowd sourcing) ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรวบรวมข้อมูลและสติปัญญาเท่านั้น แต่ยังรวมถึง แรงงานเงินทุนและผู้คนด้วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ความรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่วางไว้ เช่น เว็บไซต์ที่มีการรวบรวมคำแปลภาษาต่างๆ ระบบแบ่งปันเวลาระหว่างกลุ่มผู้สอนและผู้เรียนที่ว่างตรงกัน 3) แนวโน้มบูรณาการระหว่าง Platform การเรียนรู้ออนไลน์ปัจจุบันแรงจูงใจของผู้ผลิตสื่อในแต่ละ Platform เริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่เป้าหมายเดียวกันมากขึ้น นั่นคือเข้าถึงผู้คนให้ได้จำนวนมากที่สุด และสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่ราบรื่นมากที่สุด จึงมีแนวโน้มที่ platform หลากหลายอันจะหลอมรวมกัน เช่น MOOCs หลักสูตรออนไลน์ที่มีสื่อในรูปแบบที่หลากหลาย จึงมีวิธีการใช้วิธีเผยแพร่บน YouTube ใช้เกมเพื่อดึงดูดความสนใจสู่เนื้อหา ใช้สื่อสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ข้อมูลบางส่วนผ่าน Podcast เป็นต้น 4) แนวโน้มการเกิดอาชีพใหม่ รูปแบบที่หลากหลายในการเรียนรู้จะทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ ยกตัวอย่างเช่น ครูชื่อดังที่มีชื่อเสียงในช่องทางของ MOOCs นักจัดรายการเพื่อการเรียนรู้บนสื่อวีดิทัศน์ (YouTube)

และสื่อทางเสียง (Podcast) นักวิจารณ์รายการอื่น (Commentator หรือ recommender) นักอ่านหนังสือเสียง อาชีพเกี่ยวกับกีฬา e-sport นักการตลาดบนสื่อสังคม เป็นต้น 5) แนวโน้มอื่นๆ ระบบการบันทึกข้อมูลการศึกษาจะเปลี่ยนไปเพื่อรองรับกลุ่มผู้เรียนแบบ MOOCs ที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตอย่างเช่นประกาศนียบัตรจิ๋ว (nanodegree) สื่อวีดิทัศน์และเกมจะมีลักษณะของการถ่ายทอดสดมากขึ้น สื่อสังคมต่างๆ มีแนวโน้มขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ไปยังประเทศกำลังพัฒนาที่ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้น การพูดคุยตอบโต้ด้วยเสียงระหว่างมนุษย์และคอมพิวเตอร์มากขึ้น

สรุปได้ว่า แนวโน้มของการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อิทธิพลของข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ เหล่านี้ย่อมเป็นปัจจัยหรือเครื่องมือในการเตรียมประชากรของชาติให้มีคุณภาพ โดยการจัดการศึกษาของประเทศควรจะต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในยุคแห่งสังคมข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีความเติบโตก้าวหน้า มีการแข่งขัน เกิดช่องทางที่ทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบ เกิดช่องว่างระหว่างคนจนคนรวยมากขึ้น การโฆษณาชวนเชื่อ การชักจูงให้ซื้อสินค้าด้วยวิธีการต่างๆ ช่องทางที่หลากหลาย การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เน้นเรื่องของสิทธิเสรีภาพ สิทธิส่วนบุคคล ความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เน้นอุตสาหกรรม การบริโภคนิยม การทำตามอย่าง เลียนแบบกัน ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ที่เรียกว่า การปฏิรังสรรค์ โดยการคิดใหม่ สร้างระบบการศึกษาใหม่ จัดบทบาทใหม่บนพื้นฐานความเป็นไทยที่สอดคล้องการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเพื่อให้เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ จึงเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางใหม่ ได้แก่ 1) ให้ผู้เรียนติดติดตามข่าวสารจากเครือข่ายโลกออนไลน์ 2) ให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากเครือข่ายโลกออนไลน์ 3) ให้ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญของข้อมูลที่สืบค้นมาจากเครือข่ายโลกออนไลน์ 4) ให้ผู้เรียนนำข้อมูลจากเครือข่ายโลกออนไลน์ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม และ 5 ให้ผู้เรียนแชร์หรือแบ่งปันข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นในเครือข่ายโลกออนไลน์

การจัดการเรียนรู้ในยุคนี้จะต้องบูรณาการสมรรถนะดิจิทัลเข้าไปในกิจกรรมของหลักสูตร โดยออกแบบการจัดกิจกรรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความคิดรวบยอดในเนื้อหาสาระและพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของผู้เรียนในขณะเดียวกัน

สรุปได้ว่า การศึกษาที่มีคุณภาพเป็นเป้าหมายหนึ่งของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development SDGs 2030) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ การปฏิรูปการศึกษาไทยยุคดิจิทัลจึงต้องเปลี่ยนแปลง ปฏิรูปหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล เพื่อพัฒนาผลเมืองที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ ทักษะ ทำงานกับเทคโนโลยีดิจิทัลได้ มีความฉลาดทุกด้านทั้งปัญญา อารมณ์และสังคม มีความรับผิดชอบ คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้เป็น ทำงานเป็นทีมและแก้ไขปัญหาได้ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในอนาคตอย่างสงบสุขและยั่งยืน

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

1. หลักการ ครูผู้สอนสามารถนำหลักโยนิโสมนสิการไปพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยยึดหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี โดยเน้นวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบอริยสัจ วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ -คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบคุณ-โทษ และทางออก และวิธีคิดแบบอุบาย ปลุกเร้าคุณธรรม ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติบ่อยๆ อย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย พร้อมๆ กับจุดเน้นของเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

2.1 ขั้นนำ ครูควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อการเรียน จัดภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เอื้อต่อการใฝ่รู้ ใฝ่คิด เกิดความรักในความรู้ที่ได้ศึกษากิจกรรมที่จัดให้ แจ้งจุดประสงค์ ของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของตนเอง แล้วนำเสนอหรือยก ตัวอย่างเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาเป็นกรณีตัวอย่าง พร้อมแนะนำหลักวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี ที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ สำหรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน พร้อมทั้งนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ เช่น สื่อการเรียนการสอน อินเทอร์เน็ต

2.2 ขั้นสอน ได้แก่ (1) เสนอเนื้อหาสาระสำคัญของบทเรียน กำหนดสิ่งให้ผู้เรียนพิจารณา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพิจารณาสิ่งที่ได้สัมผัสจากการศึกษาด้วยตนเอง (2) แนะนำแหล่งค้นคว้าข้อมูล (3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จริง รู้ชัด ตามหลักโยนิโสมนสิการ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ (4) จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และสรุปความคิด

ตามหลักโยนิโสมนสิการ (5) ฝึกการสรุปประเด็น และนำเสนอข้อมูลความรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2.3 ขั้นสรุป ได้แก่ (1) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ (2) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติ (3) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน (4) ครูประเมินผลไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากการสังเกตพฤติกรรม การอภิปรายเหตุผล การแสดงความคิดเห็นของนักเรียน และการประยุกต์ใช้ความรู้

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการการจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ คือ ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะทางการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ตลอดจนนำความรู้และความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์, 2565 : 189)

บทสรุป

จากจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ ผู้เขียนสามารถสรุปเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ดังต่อไปนี้กระบวนการการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดที่ถูกวิธี คือเป็นหรือคิดอย่างมีระเบียบ รู้วิธีหาเหตุผล สืบสาว แยกแยะปัญหาได้ โดยไม่เอาอุปทานของตนเองเข้าจับ “โยนิโส” แปลว่า เหตุ ต้นเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญหา อุบาย วิธีการ “มนสิการ” แปลว่า การทำในใจ การคิด การคำนึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมเป็น โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำใจโดยแยบคาย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีใช้ความคิดอย่างถูกวิธร คิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบ รู้วิธีหาเหตุผล ตลอดจนสามารถแยกแยะปัญหาได้ด้วยตนเองและเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ทักษะมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ผู้สอนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยบคาย เน้นให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก นำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ขั้นนำ เป็นขั้นเสริมสร้างศรัทธา โดยจัดบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้สอนนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2) ขั้นสอน ได้แก่ ผู้สอนเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน แนะแหล่งเรียนรู้ ให้ผู้เรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมเร้าให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิธีต่างๆ ให้ผู้เรียนฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลเพื่อหาทางเลือกวิธีแก้ปัญหา เลือกและตัดสินใจ และฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการ

เลือก และ 3) ขั้นสรุป ได้แก่ ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสังเกตวิธีปฏิบัติ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติ ร่วมกันอภิปรายและสอบถามข้อสงสัย ร่วมกันสรุปบทเรียน และร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล จึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและสมรรถนะตามที่หลักสูตรกำหนด เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้สิ่งต่างๆ ตามกระบวนการเรียนรู้ที่เขาถนัด ร่วมกับกิจกรรมในชั้นเรียน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ แนวคิด และจุดเน้นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.

_____. (2554), *แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ,

กุลิสรา จิตรชญาวณิช. (2562), *การจัดการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตตินันท์ ดีหลาย. (2561), “การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนไสวนันทวิทย์ จังหวัดตราด”. *การศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกริก,

จิติมา วรรณศรี. (2564), *การบริหารจัดการศึกษายุคดิจิทัล.* พิษณุโลก: โรงพิมพ์รัตนสุวรรณการพิมพ์ 3,

ทิศนา แขมมณีและคณะ. (2544), *วิทยาการด้านการคิด.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บริษัทเดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์จำกัด, 2544.

นาตยา รัศมี. (2552), *“การสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้าน ความมีวินัย สำหรับนักเรียนช่วงชั้น ที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต 1”.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

นงนุช สลับศรี, (2562), *“การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบการ์ตูนเรื่องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดดอนดำรงธรรม จังหวัดชลบุรี”* วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

พนัส หันนาคินทร์.(2529), *การสอนค่านิยมและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิฆเนศ.

พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์. (2565), *“การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน”*.วารสาร มจร พุทธโสธร ปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565).

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

_____.(2543), *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย,

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539), *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลักขณา สริวัฒน์. (2549), *การคิด*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุภาวดี ขุนทองจันทร์.(2549), *“ความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวตัน์กับค่านิยมพื้นฐานในสังคมไทย”*, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2549): 1613162

สุมน อมรวิวัฒน์.(2531), *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก.(2540), *พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์,

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545), *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี,

Hough, J.B. and Duncan, K. (1970). *Teaching description and analysis*. Addison-Westlu.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี